

Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023 – stöd i verksamhetsplaneringen

KF-beslut den 28 maj 2018, dnr 171-1831/2016

Version 2018-11-13

Det här underlaget utgör ett komplement till Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023.

Det innehåller bruttolistor som avser förslag på indikatorer och aktiviteter som nämnder och bolagsstyrelser kan använda i sin verksamhetsplanering. Förslagen är inte på något sätt tvingande utan ska ses som stöd och inspiration i arbetet. Det går utmärkt att anpassa dem och att lägga till egna aktiviteter och indikatorer som är ändamålsenliga för den verksamhet som bedrivs.

De valda indikatorerna registreras i ILS (Stockholms stads system för integrerad ledning och uppföljning av verksamhet och ekonomi) och kopplas till programmet genom att i rullistan för program välja "Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning". Detta möjliggör uppföljning och sökbarhet av hur väl nämnder och bolagsstyrelser arbetar med programmet.

I dokumentet finns också lästips för mer information om lagar, tillgänglighetskrav, checklistor mm.

För mer information: se programmet, stadens budget och anvisningar för verksamhetsplaneringen.

Nationellt mål

Att med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.¹

Stadens inriktningsmål

Stockholm är en stad som är tillgänglig för alla, oavsett funktionsförmåga, där personer med funktionsnedsättning inkluderas och kan vara fullt delaktiga i samhällslivet, utan diskriminering.

Nämndens och bolagsstyrelsens mål, aktiviteter och indikatorer inom programmets olika fokusområden ska ta sikte på vad som krävs för att förverkliga det övergripande målet om tillgänglighet och delaktighet i stadens budget.

Funktionshindersperspektivet

Använd funktionshindersperspektivets fyra inriktningar i planeringen och genomförandet av aktiviteter inom programmets olika fokusområden.

1. Skapa lösningar med universell utformning
2. Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten
3. Använd individuella stöd och lösningar
4. Förebygg och förhindra diskriminering

Utgå från den egna nämndens/bolagsstyrelsens ansvarsområde. Se även avsnittet Arbetssätt och verktyg i programmet samt ytterligare lästips i slutet av det här dokumentet.

Det är inte alltid självklart under vilken inriktning en aktivitet hör hemma. Exempelvis kan brister i tillgänglighet som åtgärdas (2) bidra till att förebygga diskriminering (4).

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

¹ Riksdagsbeslut den 30 november 2017.

1. Rätten till arbete och försörjning

I Stockholms stad ska personer med funktionsnedsättning kunna delta på arbetsmarknaden, i arbetslivet eller i sysselsättning på jämlika villkor som andra och kunna försörja sig.

Förslag till indikatorer

- Antal personer för vilka nämnden/bolagsstyrelsen påbörjat ett samarbete med arbetsmarknadsnämnden som syftar till ingångsanställning.*
- Antal personer för vilka nämnden påbörjat ett samarbete med arbetsmarknadsnämnden som syftar till anställning som serviceassistent.*
- Andel i procent (t.ex. 75 procent) av personer med ingångsanställning som kommit ut i arbete eller studier efter avslutad insats.*
- Andel i procent (t.ex. 50 procent) av serviceassistenter som kommit ut i arbete eller studier efter avslutad insats.*

*Avser personer med funktionsnedsättning som är kodade hos Arbetsförmedlingen, för att säkerställa att insatsen går till rätt individer.

Förslag på aktiviteter

Skapa lösningar med universell utformning

- Nya arbetsplatslokaler ska utformas tillgängligt för alla medarbetare redan från början.
- Uppmärksamma tillgänglighetsaspekter när verksamheten genomför förändringar i lokalerna eller omorganiserar.
- Samordna tillgänglighetsarbetet med det systematiska arbetsmiljöarbetet.
- Säkerställ att arbetslokaler är tillgängliga för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga.
- Ta fram rutiner för att ställa adekvata tillgänglighetskrav vid upphandlingar.
- Ställ tillgänglighetskrav på leverantörers fysiska och digitala tillgänglighet vid upphandling av arbetsförberedande insatser.
- Utse en särskilt ansvarig för praktikplatser och sommarjobb för personer med funktionsnedsättning.
- Skapa lösningar i stadens verksamhetsstöd, som är tillgängliga och användbara för alla medarbetare, oavsett funktionsförmåga.
- Identifiera behov av samverkan.
- Bjud in till samverkan för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att kunna få och behålla ett arbete.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

Åtgärda befintliga brister i tillgänglighet

- Identifiera befintliga brister i tillgängligheten i verksamhetens arbetsplatser för medarbetare med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (syn, hörsel, kognitiv förmåga).
- Dokumentera bristerna i en åtgärdsplan.
- Åtgärda bristerna.
- Se över skyltningen på verksamhetens arbetsplatser så att den är tillgänglig för medarbetare med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.
- Identifiera och åtgärda brister i verksamhetsstödet, så att alla medarbetare, oavsett funktionsförmåga, kan använda det.
- Följ upp tillgängligheten på arbetsplatsen i stadens medarbetarenkät.
- Ta fram rutiner för att hantera medarbetares synpunkter på tillgängligheten.
- Följ upp hur samverkan fungerar och vidta åtgärder där den behöver förbättras.

Använd individuella stöd och lösningar

- Fortsätt att utveckla det individuella stödet och lösningar som underlättar för medarbetare med funktionsnedsättning att kunna utföra sitt arbete.
- Utveckla individuella stödinsatser så att personer med funktionsnedsättning får effektiv matchning och stärker sina möjligheter att delta på arbetsmarknaden.

Förebygg och motverka diskriminering

- Informera alla medarbetare om funktionsnedsättning som diskrimineringsgrund och om brister i tillgänglighet som en form av diskriminering.
- Se över rekryteringskrav som kan missgynna eller utestänga personer med funktionsnedsättning.
- Genomför utbildningsinsatser för att förhindra fördomar, negativa attityder och kränkningar av personer med funktionsnedsättning.
- Vidta aktiva åtgärder för att rekrytera personer med funktionsnedsättning till nämndens/bolagsstyrelsens verksamhet.
- Erbjud (antal) praktikplatser för personer med funktionsnedsättning från Jobbtorg, daglig verksamhet och Arbetsförmedlingen.
- Starta samverkan mellan gymnasie(sär)skolor och daglig verksamhet i syfte att erbjuda sommarjobb och praktik.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se

The Capital of Scandinavia

- Analysera hur verksamheten kan bredda sina rekryteringsvägar för att därigenom kunna anställa personer med funktionsnedsättning.

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomför utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Ange i samtliga tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en särskild rubrik ("Funktionshindersperspektivet").
- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.
- Se även Förslag på aktiviteter under fokusområde 3.

2. Rätten till utbildning och att få det stöd som behövs för att nå kunskapsmålen

Personer med funktionsnedsättning ska ha jämlika möjligheter till utbildning av hög kvalitet i stadens alla skolformer, utifrån egna förutsättningar och behov.

Förslag till indikatorer

- Andel förskolor/skolor som informerar om sin tillgänglighet under Hitta och jämför service på stadens webbplats.

Förslag på aktiviteter

Gör rätt från början med universell utformning

- Säkerställ tillgängligheten och användbarheten för elever, skolpersonal, föräldrar och andra besökare med olika funktionsnedsättningar vid planering och nybyggnation av förskolor och skolor.
- Säkerställ att skolan och skolgården är tillgänglig för alla elever, oavsett funktionsförmåga, redan från början.
- Utforma adekvata tillgänglighetskrav vid upphandlingar som har påverkan på undervisningen och på skolans fysiska, pedagogiska och sociala miljö.
- Säkerställ tillgängligheten i skolplattformen och andra digitala läromedel i undervisningen för elever, skolpersonal och föräldrar med nedsatt funktionsförmåga avseende rörelse och orientering (syn, hörsel, kognition), bland annat vid upphandlingar.
- Utforma skyltningen så att den är tillgänglig för barn/elever med rörelse- och orienteringssvårigheter (syn, hörsel, kognition).
- Förse receptioner, samlingssalar och aulor med hörslina.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

- Förse samtals- och andra mötesrum med hörselteknisk utrustning (t.ex. mobil hörslina).
- Säkerställ att tillgänglighet och funktionshindersperspektiv uppmärksammas inom SFI (svenska för invandrare).
- Skapa tillgängliga, inkluderande och säkra lösningar för måltider med hänsyn till elever med matallergi annan överkänslighet mot födoämnen (t.ex. gluten, laktos).

Åtgärda befintliga brister i tillgänglighet

- Identifiera befintliga brister i nämndens egna förskolor och skolbyggnaders samt skolgårdars tillgänglighet.
- Identifiera hinder som enkelt går att avhjälpa.
- Dokumentera bristerna i en åtgärdsplan,
  - med en tidsplan för åtgärder som enkelt kan genomföras.
  - med en tidsplan för åtgärder som är svåra eller särskilt kostsamma att genomföra.
- Genomför åtgärderna.
- Följ upp åtgärderna.
- Ta fram rutiner för att kunna ta om hand synpunkter på tillgängligheten från barn/elever, skolpersonal, föräldrar och andra besökare.
- Följ upp via resultatdialoger med förskolechefer/rektorer om de anser att deras barn/elever får tillgång till de extra anpassningar och det särskilda stöd som de behöver.

Använd individuella stöd och lösningar

- Ta fram rutiner så att elever som behöver extra anpassningar och särskilt stöd får tillgång till det redan från början.
- Ta fram rutiner så att barn/elever som behöver det får sin fysiska studiemiljö i förskolan/skolan individuellt anpassad redan från början.
- Ta fram rutiner så att barn/elever som behöver särskilt anpassat undervisningsmaterial får det utan dröjsmål.
- Upprätta och dokumentera åtgärdsplaner (skola) handlingsplaner (förskola) för barn/elever i behov av särskilt stöd samt följ upp dessa.
- Uppmärksamma och påtala behov av individuell samordnad planering och delta i arbetet när sådan planering initieras av andra inom kommunen eller landstinget/regionen (t.ex. socialtjänst, habilitering eller BUP).
- Samverka med socialtjänsten, habiliteringen, BUP eller andra aktörer i övergången för barn/elever med funktionsnedsättning mellan förskola – förskoleklass – grund(sär)skolan – gymnasie(sär)skolan och till arbetsliv, Lärvox eller andra studier så att behovet av stöd upprätthålls och tillgodoses.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se

The Capital of Scandinavia

- Planera så att barn/elever med matallergi eller annan överkänslighet mot födoämnen (t.ex. gluten, laktos) får tillgång till individuellt anpassad kost på ett inkluderande och säkert sätt.

Förebygg och motverka diskriminering

- Underlätta för barn/elever med funktionsnedsättning att kunna välja förskola/förskoleklass/skola på jämlika villkor som andra elever.
- Åtgärda brister i tillgänglighet i förskolans/skolans inne- och utemiljö som kan utestänga barn/elever med funktionsnedsättning.
- Informera om förskolans/skolans tillgänglighet under Hitta och jämför service på stadens webbplats (använd stadens tillgänglighetspictogram).
- Identifiera vilka hinder som barn/elever med funktionsnedsättning i nämndens förskolor och skolor, samt deras föräldrar/anhöriga, stöter på och upplever (t.ex. brister i tillgänglighet, fördomar, negativa attityder och kränkningar).
- Planera och genomför aktiva åtgärder för att undanröja sådana hinder.
- Följ upp åtgärderna.
- Ge förskollärare/lärare fortbildning om funktionsnedsättningar och inkluderande pedagogik samt om anpassade läromedel, hjälpmedel och andra anpassningar i skolan.
- Genomför särskilt riktade kompetensutvecklingsinsatser i inkluderande pedagogik och arbetsformer för idrottslärare.
- Informera alla medarbetare om förbudet att diskriminera någon på grund av funktionsnedsättning och om att brister i tillgänglighet är en form av diskriminering.

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomför utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Ange i tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en egen rubrik; ”Funktionshindersperspektivet”.
- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.
- Se även Förslag på aktiviteter under fokusområde 3.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

3. Rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inne- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris

Personer med funktionsnedsättning ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms alla miljöer, inomhus och utomhus, samt kunna ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet vid krissituationer på jämlika villkor som andra.

Förslag till indikatorer

- Andel verksamheter (t.ex. förskolor, skolor, bibliotek, simhallar, idrottsanläggningar, badplatser, dagliga verksamheter, korttidsboenden, LSS-boenden, förvaltningar, bolag m.fl.) som informerar om sin tillgänglighet under Hitta och jämför service.²
- Andel rapporterade enkelt avhjälpta hinder som åtgärdats.
- Andel personer med beslut om bostad med särskild service enligt LSS som fått beslutet verkställt i Stockholms stad.

Förslag på aktiviteter

Skapa lösningar med universell utformning

- Ta fram rutiner för att alltid beakta funktionshindersperspektivet redan från början i all fysisk planering.
- Integrera tillgänglighet ur ett funktionshindersperspektiv i översiktsplaner.
- Ta fram projekteringsanvisningar, tillgänglighetsprogram och riktlinjer för att säkerställa tillgängligheten vid nyproduktion och ombyggnation i inne- och utemiljö.
- Säkerställ att funktionshindersperspektivet beaktas under hela planerings- och genomförandeprocessen hos alla berörda aktörer.
- Fördjupa/etablera samverkan med andra nämnder och bolagsstyrelser samt med övriga aktörer kring ovanstående.
- Utveckla samverkans- och samordningsformer i arbetet med att utforma nya miljöer inomhus och utomhus som är tillgängliga och användbara för alla redan från början.
- Utveckla nya (digitala) lösningar så att döva eller gravt hörselskadade personer kan ta del av stadens kulturutbud.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

² Information om tillgänglighet i stadens lokaler presenteras under Hitta och jämför service med hjälp av stadens Tillgänglighetspictogram, se <http://www.stockholm.se/-/Om-webbplatsen/Tillganglighet/Tillganglighet-i-Jamfor-service/>

- Utveckla nya lösningar så att synskadade kan ta del av stadens kulturutbud.
- Säkerställ tillgängligheten och användbarheten enligt gällande byggregler i alla nya byggprojekt redan från början.
- Installera dörrautomatik i enlighet med stadens riktlinjer för tillgänglighet, Stockholm – en stad för alla.
- Projektera nya särskilda boendeformer och säkerställ tillgängligheten redan från början.
- Genomför utbildning för upphandlingsansvariga och andra nyckelpersoner om tillgänglighetskrav vid upphandlingar.
- Gör utrymningsvägar ”frångängliga” för personer med nedsatt funktionsförmåga.
- Utforma ett gemensamt skyltprogram för nämndens/ bolagsstyrelsens verksamheter.
- Inför tillgänglighet som ett utvärderingskriterium i stadens kvalitetsutmärkelse.
- Ställ adekvata krav på fysisk tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga vid all *upphandling* av verksamheter, tjänster, digitala lösningar och produkter.
- Ställ krav på fysisk tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga vid *bidragsgivning*.
- Ställ krav på fysisk tillgänglighet för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga vid *tillståndsgivning* för uteserveringar.
- Ställ krav på att restaurang- och caféverksamhet som bedrivs på uppdrag av staden, t.ex. inom kultur, idrott och fritid, alltid har fullgoda alternativ till personer med matallergi eller överkänslighet mot födoämnen, såsom laktos eller gluten.

Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten.

- Inventera kontinuerligt tillgängligheten avseende enkelt avhjälpbara hinder i allmänna lokaler.
- Inventera kontinuerligt tillgängligheten i bostäder, arbetslokaler, allmän plats.
- Dokumentera bristerna i en åtgärdsplan,
  - med en tidsplan för åtgärder som enkelt kan genomföras.
  - med en tidsplan för åtgärder som är svåra eller särskilt kostsamma att genomföra.
- Genomför åtgärderna.
- Följ upp åtgärderna.
- Ta fram anvisningar och rutiner så att den fysiska tillgängligheten upprätthålls vid skötsel och drift.
- Installera hörslingor i stadens publika lokaler för teater, konserter, föreläsningar, idrottsevenemang etc.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se

The Capital of Scandinavia

- Förbättra tillgängligheten i stadens befintliga bostadsbestånd i samband med ändring och ombyggnation (kvarboende).
- Vidta åtgärder för att öka framkomligheten och säkerheten för fotgängare, inklusive personer som använder rullstol, vintertid.
- Säkerställ säkerhet och framkomlighet för fotgängare både under och efter gatuarbete.
- Skapa tillgängliga återvinningsstationer och rum för källsortering.
- Säkerställ en god tillgänglighet i samband med aktiviteter och event, både de som är öppna för allmänheten och de som riktar sig till stadens egna verksamheter (se MFD:s checklista).
- Säkerställ att utrustning, såsom automatiska dörröppnare och hörselteknisk utrustning, underhålls och alltid fungerar.
- Förbättra tillgången på P-platser för personer med nedsatt rörelseförmåga.
- Förbättra stadens skolskjuts och turbundna resor till och från daglig verksamhet avseende krav på kontinuitet (samma chaufför, tidhållning etc.).
- Ge upphandlingsansvariga i nämndens/bolagsstyrelsens verksamhet utbildning i hur krav på fysisk tillgänglighet kan ställas vid upphandlingar.
- Ge på motsvarande sätt ansvariga för bidrags- respektive tillståndsgivning utbildning i hur krav på fysisk tillgänglighet kan ställas.
- Informera om verksamhetens tillgänglighet under Hitta och jämför service.
- Följ upp att informationen är aktuellt minst en gång per år.
- Utse en tillgänglighetssamordnare eller motsvarande med särskilt ansvar att driva och utveckla tillgänglighetsfrågorna i verksamheten.
- Ta fram rutiner för att kunna ta om hand synpunkter på tillgängligheten från besökare och medarbetare samt andra berörda.

Använd individuella stöd och lösningar

- Öka kunskapen om hur bemötandet kan öka tillgängligheten och delaktigheten för personer med olika funktionsnedsättningar.³
- Ta reda på hur verksamheten med kompletterande individriktad service kan öka tillgängligheten och underlätta för personer med funktionsnedsättning att vara delaktig i samhällslivet.
- Använd bostadsanpassningsbidrag och hjälpmedel som verktyg för enskilda att kunna behålla eller få en fungerande bostad.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

³ Se stadens Bemötandeguide, <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/Bemotandeguiden/>

Obs! Vid bostadsanpassning i allmänna ytor kan fastighetsägaren ta över ägandet av anpassningen, exempelvis ramper

- Informera om stadens kommunala bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning (KBF) som ett komplement till statliga bostadsförmåner.
- Fortsätt att utveckla tillgången till syn- och hörselinstruktörer.
- Informera berörda nämnder och bolagsstyrelser om regler för bostadsanpassningsbidrag.

Förebygg och förhindra diskriminering

- Efterfråga och boka lokaler som är tillgängliga vid konferenser, utbildningar, planeringsdagar och liknande.
- Informera hyresvärdar/bostadsrättsföreningar om rätten till bostadsanpassningsbidrag, bland annat för att förhindra fördomar och negativa attityder.
- Informera om tillgängligheten i de egna verksamhetslokalerna under Hitta och Jämför service (stadens tillgänglighetspictogram).
- Utveckla ett verktyg för att informera om tillgängligheten i bostäder som ägs och förvaltas av stadens bostadsbolag.
- Utveckla information om tillgängligheten i bostäder som förmedlas av Stockholms Bostadsförmedling AB på webbplatsen.
- Informera alla medarbetare om diskrimineringslagens bestämmelser om funktionsnedsättning och brister i tillgänglighet.

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomför utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Inventera behovet av stöd och kompetenshöjande insatser hos stadens upphandlare avseende krav vid upphandlingar på tillgänglighet som beaktar samtliga användares behov.⁴
- Genomför kompetenshöjande insatser på hur krav på tillgänglighet ska ställas vid upphandlingar.
- Upphandla insiktsutbildningar gemensamt för stadens alla nämnder.
- Genomför insiktsutbildningar för alla nya chefer och medarbetare.
- Se över om stadens riktlinjer för tillgänglighet Stockholm – en stad för alla bör revideras.
- Ange i tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en egen rubrik; ”Funktionshindersperspektivet”.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

⁴ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/socialt-ansvarsfull-upphandling/Tillganglighet-och-samtliga-anvandares-behov/>

- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.

4. Rätten till information och kommunikation samt att få tillgång till ny teknik

Personer med funktionsnedsättning ska ha jämlika möjligheter att få information och kunna kommunicera med stadens verksamheter samt att gynnas av digitala lösningar och ny teknik.

Förslag till indikatorer

- Andel bostäder med särskild service där de boende har tillgång till WiFi i sina egna lägenheter.
- Andel verksamheter som informerar om sin tillgänglighet under Hitta och jämför service på stadens webbplats.

Förslag på aktiviteter

Skapa lösningar med universell utformning

- Ställ krav på tillgänglighet och användbarhet vid upphandling av digitala tjänster och produkter.
- Säkerställ att utformningen av stadens sociala system, skolplattform, administrativa verksamhetsstöd, e-tjänster, intranät och andra digitala lösningar efterlever EU:s webbtillgänglighetsdirektiv (2016/2102) och kommande svensk lagstiftning (prop. 2017/18:299).
- Säkerställ att digital service som staden tillhandahåller genom en teknisk lösning, som står under tredje parts kontroll, så långt det är möjligt uppfyller samma krav.⁵
- Ställ krav på ovanstående även vid upphandlingar av verksamhet som på stadens uppdrag bedrivs yrkesmässigt inom förskola, skola, kommunal hälso- och sjukvård samt omsorg.
- Ge stadens upphandlingsansvariga utbildning i hur tillgänglighetskrav kan ställas på digitala lösningar och tjänster.
- Ställ krav på kompetens vid upphandling av kommunikationstjänster i hur digital och annan information och kommunikation ska utformas för att vara tillgänglig och användbar för personer med syn-, hörsel- och rörelsenedsättning samt för personer med intellektuell och kognitiv funktionsnedsättning.
- Installera hörslina i stora möteslokaler och i receptioner.
- Införskaffa mobil hörslina.
- Använd MFD:s checklista för att göra information tillgänglig.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

⁵ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/socialt-ansvarsfull-upphandling/Tillganglighet-och-samtliga-anvanda-res-behov/>

- Använd Klarspråk för att göra informationstexter tillgängliga och begripliga för de flesta redan från början.
- Leverera myndighetshandlingar i tillgängliga format.
- Utse samordningsansvarig för nämndens/bolagsstyrelsens arbete med att (digital) information och kommunikation som är tillgänglig.
- Utse DigIT-ombud i verksamheten.
- Utforma skyltning som är tillgänglig för de flesta (synbart, kännbart, tydligt, begripligt).
- Informera alla medarbetare om stadens bemötandeguide.
- Revidera och uppdatera stadens bemötandeguide.
- Ta fram rutiner för att kunna ta om hand synpunkter på tillgängligheten i verksamhetens information och kommunikation från användarna.

Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten.

- Identifiera, planera och genomför åtgärder för att anpassa stadens webbplats, intranät och övriga digitala lösningar så att de efterlever EU:s webbtillgänglighetsdirektiv och kommande svensk lagstiftning (prop. 2017/18:299).
- Fortsätt att utrusta samtliga av stadens särskilda boendeformer, tillfälliga boendeformer och dagliga verksamheter och motsvarande med WiFi.
- Följ upp att stadens krav på tillgång till WiFi de verksamheter som omnämns under fokusområdet i programmet.
- Säkerställ att stadens administrativa verksamhetsstöd är tillgängliga och användbara för alla medarbetare.
- Utveckla lyssna-funktionen på stadens webb-plats och intranät.
- Genomför fortbildningsinsatser för kommunikatörer och andra nyckelpersoner i digital tillgänglighet och hur information och kommunikation kan utformas tillgängligt.
- Utbilda medarbetare i stadens verksamheter om hur AKK, alternativ och kompletterande kommunikation, kan användas för att stödja personer med kommunikations-svårigheter att förstå andra och att uttrycka sig.
- Följ upp och förbättra den egna nämndens/ bolagsstyrelsens information och kommunikation så att den blir mer tillgänglig.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

Använd individuella stöd och lösningar

- Komplettera med lättläst, AKK och andra alternativa kommunikationsstöd för de som behöver det för att kunna kommunicera med verksamheten.
- Informera verksamhetens medarbetare om inläsningstjänster och hur dessa beställs vid behov.
- Ge verksamhetens medarbetare utbildning i hur digitala informations- och kommunikationskanaler kan användas för att öka delaktigheten, självständigheten, aktiviteten och tryggheten för personer med funktionsnedsättning.
- Ge verksamhetens medarbetare fortsatt utbildning i användandet av digitala informations- och kommunikationskanaler så att de kan ge brukare, elever m.fl. stöd i användandet.

Förebygg och förhindra diskriminering.

- Genom universell utformning, åtgärder av befintliga brister och individuella stöd och lösningar kan diskriminering förebyggas och förhindras.
- Informera alla medarbetare om förbudet att diskriminera någon på grund av funktionsnedsättning och om att brister i tillgänglighet är en form av diskriminering.

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomföra utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Ange i samtliga tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en särskild rubrik ("Funktionshindersperspektivet").
- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.
- Se även Förslag på aktiviteter under fokusområde 3.

5. Rätten till bästa möjliga hälsa

Personer med funktionsnedsättning ska ha jämlika möjligheter att uppnå bästa möjliga hälsa.

Förslag till indikatorer

- Andel personer med funktionsnedsättning i gruppbostad och servicebostäder som deltar i fysiska aktiviteter minst en gång per vecka.⁶

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

⁶ Här avses en fysisk aktivitet minst en gång per vecka hos en idrottsförening, i en simhall eller som boendet organiserar på fritiden.

- Andel personer med funktionsnedsättning i gruppboende och serviceboende (LSS) som är nöjda med den hälso- och sjukvård de får från kommunen.

Förslag på aktiviteter

Skapa lösningar med universell utformning

- Tydliggör utförarens ansvar att ge individuellt stöd för att förebygga ohälsa samt för att enskilda ska kunna förbättra och upprätthålla en god hälsa, i förfrågningsunderlag och i stadens egna uppdragsbeskrivningar.
- För in frågor om fysisk aktivitet och hälsa när genomförandeplan, individuell plan eller samordnad individuell plan upprättas och följs upp.
- Skapa förutsättningar för att enskilda personer i gruppboende och serviceboende ska kunna delta i någon form av fysisk aktivitet utanför bostaden minst en gång per vecka.
- Fortsätt att utveckla utbudet av kultur-, idrotts- och andra hälsofrämjande fritidsaktiviteter.

Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten

- Planera och genomför aktiviteter för att främja bra matvanor och fysisk aktivitet hos boende i gruppboende och serviceboende, t.ex. utbildning av personal (föreläsning, kurs, studiecirkel etc.)
- Utse hälsoombud och anordna nätverksträffar.
- Planera och genomför förebyggande insatser mot psykisk ohälsa i särskilda boendeformer.
- Planera och genomför förebyggande insatser mot psykisk ohälsa i förskolor och skolor.
- Ta upp frågor om hälsa och behovet av stöd när genomförandeplaner och andra individuella planer följs upp och revideras.

Använd individuella stöd och lösningar

- Informera eller anordna studiecirkel eller andra aktiviteter om hälsa, matvanor och fysisk aktivitet för boende i gruppboende och serviceboende.
- Ge individuellt stöd i att kunna påverka den egna hälsan.
- Ge individuellt stöd vid måltider.
- Ta fram lösningar för att regelbundet kunna erbjuda individuella möjligheter till kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter.
- Ge individuellt stöd i att kunna hitta och förstå information om kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter.
- Uppmärksamma och tillgodose behov av social samvaro.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

- Ge individuellt stöd i att delta i förebyggande hälsovård och screening för olika sjukdomar.
- Ta fram rutiner för att uppmärksamma tecken på sjukdom, ohälsa hos enskilda individer.

Förebygg och förhindra diskriminering

- Tydliggör utförarens ansvar för att främja och stödja en god och jämlik hälsa för alla i den verksamhet som bedrivs.
- Informera alla medarbetare om befintliga skillnader i hälsa mellan personer med funktionsnedsättning som grupp betraktat jämfört med övriga befolkningen.

Lästips: <https://www.livsmedelsverket.se/matvanor-halsa--miljo/maltider-i-vard-skola-och-omsorg/gruppbostad-lss> ,
<http://folkhalsoguiden.se/gruppbostad>

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomför utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Ange i tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en egen rubrik; ”Funktionshindersperspektivet”.
- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.

6. Rätten till individuellt stöd

Personer med funktionsnedsättning ska få det individuella stöd de behöver för att få jämlika möjligheter till trygghet, självständighet och delaktighet i samhällslivet. Rätten till skydd och stöd ska även uppmärksammas ur ett jämställdhets- och barnrättsperspektiv. Det ska kännetecknas av likvärdighet, delaktighet och självbestämmande samt ett gott bemötande. Den som beviljas insatser ska så långt som möjligt kunna välja eller påverka valet av utförare och vem som ger stöd.

Förslag till indikatorer

- Antal/andel personer (kvinnor-män) i daglig verksamhet som avslutar insatsen för att påbörja arbete eller studier.
- Andel vuxna personer med funktionsnedsättning (kvinnor-män) inom socialtjänstens verksamhetsområde funktionsnedsättning och socialpsykiatri som inte har försörjningsstöd.
- Andel ärenden som rör barn och unga inom socialtjänstens verksamhetsområde funktionsnedsättning där det framgår av dokumentationen om barnet/den unga har tillfrågats om sin åsikt.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
 08-50829441 eller
 Pia.ehnhage@stockholm.se
 www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

Förslag på aktiviteter

Skapa lösningar med universell utformning

- Ställ krav på tillgänglighet i all upphandling av verksamhet som ligger under socialtjänstens ansvar.
- Ställ krav på tillgänglighet vid bidragsgivning.
- Ställ krav på tillgänglighet vid tillståndsgivning.
- Informera om stadens program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning och om funktionshindersperspektivet i samband med introduktions- och riktlinjeutbildningar samt andra utbildningar.

Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten

- Utveckla stadens information om stöd och insatser till personer med funktionsnedsättning så att den blir ännu mer tillgänglig.
- Se över möjligheter att förenkla ansöknings- och handlägningsprocessen för personer med funktionsnedsättning.
- Ta fram metoder för att förbättra och underlätta valet av utförare.
- Inkludera anhörigperspektivet i introduktions- och andra utbildningar riktade till handläggare och medarbetare hos utförare.
- Uppmärksamma jämställdhetsfrågor för personer med funktionsnedsättning i utbildningar riktade till handläggare och medarbetare hos utförare.
- Fortsätt att utveckla arbetssätt som beaktar barns rättigheter när barn och unga med funktionsnedsättning har behov av stöd och insatser från socialtjänsten, och när barn och unga har föräldrar med funktionsnedsättning.
- Utveckla stödformer som ger föräldrar till barn med funktionsnedsättning tillgång till förstärkt stöd, både i föräldraskapet eller genom direkt stöd till barnet.
- Se över samverkan och stödformer inom socialtjänsten för att kunna ge praktiskt stöd till föräldrar med funktionsnedsättning i deras föräldraskap.
- Öka kunskapen om hur den ökade risken att utsättas för brott och våld som personer med funktionsnedsättning kan uppmärksammas och förebyggas.
- Följ upp i vilken omfattning personer med funktionsnedsättning inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning respektive socialpsykiatri upplever att de får den ledsagning de behöver för att kunna delta i och utöva fritidsaktiviteter.
- Säkerställ tillgången till skyddade boenden och socialjournsverksamheter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning och som gör det möjligt att kunna ta emot personlig assistans och andra individuella stödinsatser.
- Säkerställ att det finns skyddade boenden och socialjournsverksamheter som är tillgängliga för personer som har barn med funktionsnedsättning.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

- Utveckla tillgången till hjälp och stöd för dessa personer, och för deras barn.

Individuella stöd och lösningar

- Utveckla bemötande, arbetssätt och verktyg för att öka delaktigheten under handläggningen; för barn och unga samt vuxna personer med funktionsnedsättning inom samtliga delar av socialtjänsten.
- Följ upp insatsen ledsagarservice avseende i vilken mån de beslut som verkställts bidrar till ökad delaktighet i samhällslivet.
- Undersök hur det individuella stöd som beviljas kan bidra till mer jämlika förutsättningar mellan flickor och pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning.
- Ta fram och använd rutiner för att alltid uppmärksamma barnets bästa och barnets rätt att uttrycka sin åsikt när barn och unga eller deras närstående ansöker om stöd och insatser.
- Ta fram och använd rutiner för att alltid uppmärksamma anhörigas behov av stöd när deras närstående ansöker om stöd och insatser.
- Utveckla former för ett förstärkt anhörigstöd till föräldrar med funktionsnedsättning, som kan omfatta såväl stöd i föräldraskapet och som ett direkt riktat stöd till barnet.
- Följ upp hur nämndens verksamhet uppmärksammar anhörigas behov av stöd när deras närstående ansöker om stöd och insatser.
- Följ upp vilka behov av stöd som anhöriga ger uttryck för.
- Uppmärksamma jämställdhetsaspekter i uppföljningar av stödet till anhöriga.
- Samverka med landstinget för att säkerställa att anhörigas behov av stöd uppmärksammas på ett tidigt stadium.
- Ta fram rutiner, arbetsmetoder och organisation för att kunna möta anhörigas behov och underlätta deras vardag i syfte att förebygga framtida fysisk och psykisk ohälsa.
- Ställ samma krav på uppföljning av stöd och skydd till barn med funktionsnedsättning som får LSS-insatser utanför föräldrahemmet som för andra barn.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

Förebygg och förhindra diskriminering

- Informera chefer och medarbetare om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.
- Informera chefer och medarbetare om diskrimineringslagens bestämmelser.
- Informera chefer och medarbetare inom socialtjänstens verksamhetsområden om skyldigheten att utforma lösningar som säkerställer att personer med funktionsnedsättning har tillgång till individuellt stöd, service och skydd från hela socialtjänsten på jämlika villkor som andra.
- Identifiera, analysera, förebygg och undanröj brister i den fysiska tillgängligheten som hindrar att personer med funktionsnedsättning får tillgång till de individuella stöd och lösningar de har rätt till på jämlika villkor som andra.
- Identifiera, analysera, förebygg och undanröj sådant som hindrar personer med funktionsnedsättning att kunna få information och kommunicera med verksamheten.
- Öka kunskapen om hur bemötande, attityder och förhållningssätt kan förhindra att personer med funktionsnedsättning diskrimineras.

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomför utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Ange i tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en egen rubrik; ”Funktionshindersperspektivet”.
- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.

7. Rätten till en meningsfull fritid

Personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i meningsfulla fritidsaktiviteter samt i kultur- och idrottsliv på jämlika villkor som andra, både som utövare, åhörare och åskådare.

Förslag till indikatorer

- Antal riktade fritidsaktiviteter som erbjuds vuxna personer inom LSS personkrets 1, både av staden och av externa aktörer.
- Antal riktade fritidsaktiviteter för barn och unga 7-25 år med funktionsnedsättning
- Antal lovaktiviteter för barn och unga 7-25 år med funktionsnedsättning inom Fritid för alla.
- Antal externa aktörer som med stöd av staden erbjuder vuxna personer inom LSS personkrets riktade fritidsaktiviteter.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

- Antal personer med funktionsnedsättning som deltar i stadens simhallars utbud.
- Andel föreningar som får föreningsbidrag som bedriver verksamhet för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning.
- Andel inskrivna elever på kulturskolans resurscenter i relation till andelen elever på Stockholms grund- och gymnasiesärskolor.
- Andel beviljade stöd till kulturprogram som riktar sig till personer med funktionsnedsättning.
- Andel aktörer som beviljats stöd till kulturprogram som bedriver verksamheten i lokaler som är fysiskt tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Förslag på aktiviteter

Skapa lösningar med universell utformning

- Säkerställ god tillgänglighet på nya idrottsanläggningar.
- Säkerställ god tillgänglighet på nya kulturanläggningar och evenemang.
- Säkerställ tillgängligheten på nya lekplatser.
- Säkerställ god tillgänglighet på nya bibliotek.
- Erbjud alla barn och unga med funktionsnedsättning 7-25 år öppen fritidsverksamhet i minst fem geografiskt spridda områden i staden.
- Skapa öppen fritidsverksamhet för barn och unga med funktionsnedsättning 7-25 år genom samverkan med närliggande stadsdelsnämnder och idrottsförvaltningen.
- Informera om tillgängligheten till stadens publika lokaler och allmänna utrymmen på stadens webbplats.
- Informera om tillgängligheten på alla stadens evenemang.
- Ställ krav vid bidragsgivning till föreningsverksamhet på tillgänglighet och att inkludera barn och unga samt vuxna med funktionsnedsättning.
- Ställ krav vid bidragsgivning till föreningsverksamhet på tillgänglighet och att inkludera barn och unga samt vuxna med funktionsnedsättning.
- Ställ krav på att föreningar som får föreningsbidrag ska informera om tillgängligheten i sina lokaler.
- Erbjud syn- och skrivtolkning på teater, film, konserter.
- Installera hörselteknisk utrustning i alla publika lokaler.
- Komplettera med mobil hörselteknisk utrustning.
- Samverka med föreningslivet i syfte att öka och skapa variation av utbudet av aktiviteter.
- Inkludera barn och unga med funktionsnedsättning i stadens egna kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten

- Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten på stadens idrottsanläggningar.
- Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten på stadens kulturanläggningar och evenemang.
- Utveckla tillgängligheten på stadens lekplatser.
- Utveckla tillgängligheten på stadens bibliotek.
- Utveckla tillgängligheten på stadens badplatser.
- Utveckla tillgängligheten på stadens rekreatiomsområden.
- Erbjud riktade fritidsaktiviteter för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning.
- Anpassa ljudmiljön så att den blir ”tillgänglig” på stadens kulturanläggningar och evenemang.
- Utveckla informationen om tillgänglighet och utbud i stadens kultur-, idrotts- och fritidsverksamheter för att underlätta för personer med funktionsnedsättning att kunna välja aktiviteter.
- Samverka med kultur-, idrotts- och fritidsverksamheter i syfte att kunna erbjuda personer med funktionsnedsättning.
- Anordna fokusgrupper eller workshops med barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning för att ta reda på vilka hinder som kan behöva åtgärdas.
- Samverka kring lösningar med de organisationer som företräder personer med funktionsnedsättning.

Använd individuella stöd och lösningar

- Tillgodose behov av individuellt behovsprövat stöd för de som behöver det för att kunna ta sig till och från kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter, t.ex. ledsagning.
- Utred andra möjligheter till individuella stöd och lösningar som kan underlätta och göra det möjligt att delta i och utöva kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter (t.ex. tillgång till individuell service på plats, fritidslotsar eller liknande, dag- och kvällstid).

Förebygg och förhindra diskriminering

- Utöka utbudet av ljudböcker på samtliga bibliotek.
- Utöka utbudet av lättläst på samtliga bibliotek.
- Ordna skyltning som är taktill och tydlig.
- Inför som standard, och tydliggör, att assistanshundar, såsom ledarhund, servicehund och signalhund kan medföras.
- Utarbeta kriterier för tillgänglighet i anslutning till olika evenemang (för vägledning, se MFD:s riktlinjer och checklista).
- Utarbeta tips för tillgänglighetsskapande åtgärder som ska beaktas vid evenemang. För vägledning, se <http://www.mfd.se/globalassets/dokument/publikationer/checklistor/2015/2015-5-checklista-tillgangliga-moten-och-konferenser.pdf>

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

- Ställ krav på tillgänglighet vid bidragsgivning och att inkludera personer med funktionsnedsättning i kultur-, idrotts- och fritidsverksamhet.
- Inför en gemensam åldersgräns på 7-25 år för särskilt riktade fritidsaktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättning på stadens fritidsgårdar.
- Erbjud barn och unga med funktionsnedsättning geografiskt närliggande fritidsaktiviteter utifrån deras intresse.
- Ge personer i stadens LSS-boenden stöd i att självständigt kunna använda stadens/idrottsförvaltningens Kul i stan-app.
- Ställ motsvarande krav vid upphandlingar.

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomför utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Ange i tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en egen rubrik; ”Funktionshindersperspektivet”.
- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.

8. Rätten att delta i demokratin

Personer med funktionsnedsättning ska kunna rösta och delta i demokratiska processer på jämlika villkor som andra.

Förslag till indikatorer

- Andel vallokaler i samband med de nationella valen som är tillgängliga för personer med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga (enligt MFD:s checklista).
- Andel vallokaler i samband med de nationella valen som är tillgängliga för hörselskadade och döva personer.

Förslag på aktiviteter

Skapa lösningar med universell utformning

- Använd vallokaler som är tillgängliga avseende hörsel, kognition, allergi - överkänslighet, rörelse - motorik och syn (se MFD:s checklista).
- Skapa mötesformer som gör det möjligt för alla att kunna vara delaktiga.
- Använd MFD:s checklista för tillgängliga möten och konferenser.

Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

- Följ upp den fysiska tillgängligheten i stadens vallokaler det senaste valet (använd MFD:s checklista som stöd).
- Sammanställ och dokumentera de brister som uppmärksammats samt informera ansvariga verksamheter.
- Vidta åtgärder för att förbättra tillgängligheten.
- Utforma rutiner för att alltid inkludera personer med funktionsnedsättning (barn, unga och vuxna) när nämnden/bolagsstyrelsen ska inhämta synpunkter från stadens invånare.
- Anordna fokusgrupper, medborgardialoger eller motsvarande för att inhämta synpunkter och stärka funktionshindersperspektivet i verksamhetsplanering, genomförande och uppföljning.
- Utforma digitala lösningar som kan öka delaktigheten i beslutsprocesser för personer med funktionsnedsättning inför förändringar och i planeringsskeden.
- Skapa en digital undersökningspanel för att få kunskap om levnadsvillkoren för barn och unga respektive vuxna med olika funktionsnedsättningar.
- Underlätta för organisationer och föreningar som företräder personer med funktionsnedsättning att få tillgång till föreningslokaler som staden förfogar över.

Använd individuella stöd och lösningar

- Erbjud ledsagning till alla som behöver det för att kunna rösta i en vallokal.
- Erbjud röstombud i hemmet för de som också med ledsagning har svårt att ta sig till en vallokal.
- Ge personer som bor i särskilda boendeformer stöd i att få tillgång till information om valet.
- Uppmärksamma om det finns andra behov av individuella lösningar för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i beslutsprocesser.

Förebygg och förhindra diskriminering

- Skapa tillgängliga lösningar för valdeltagande och åtgärda brister i vallokalers tillgänglighet kan diskriminering förebyggas och förhindras.
- Säkerställ att personer med funktionsnedsättning inkluderas i samråd som vänder sig till alla grupper av stadens invånare.
- Utforma beslutsprocesser där samråd sker så att personer med funktionsnedsättning kan vara delaktiga.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia

Övrigt

- Identifiera kunskapsbehov, planera och genomför utbildningsinsatser som behövs i arbetet med fokusområdet.
- Ange i tjänstutlåtanden hur funktionshindersperspektivet har beaktats under en egen rubrik; ”Funktionshindersperspektivet”.
- För in funktionshindersperspektivet i berörda styrdokument.

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnhage på
08-50829441 eller
Pia.ehnhage@stockholm.se
www.stockholm.se

The Capital of Scandinavia

Förslag på aktiviteter för samtliga nämnder och bolagsstyrelser

- Informera alla medarbetare i nämndens/bolagsstyrelsens verksamhet om stadens program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023.
- Informera alla medarbetare i nämndens/bolagsstyrelsens verksamhet om FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.
- Använd programmet som utgångspunkt för att samverka med rådet för funktionshindersfrågor, när aktiviteter och indikatorer tas fram i verksamhetsplaneringen samt i uppföljningen av dessa.

Mer information och vägledning

- Arbetsmiljöverket, www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/en-tillganglig-arbetsmiljo/
- Tillgänglighet, <http://www.stockholm.se/-/Om-webbplatsen/Tillganglighet/>
- Stockholm – en stad för alla, Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö (2008)
- Bemötandeguiden, <http://www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Socialtjanstforvaltningen/Bemotandeguiden>
- Myndigheten för delaktighet, MFD, (riktlinjer för tillgänglighet, checklistor, t.ex. för tillgängliga möten och konferenser, tillgängliga vallokaler), www.mfd.se
- Upphandlingsmyndigheten, www.upphandlingsmyndigheten.se
www.upphandlingsmyndigheten.se/hallbarhet/socialt-ansvarsfull-upphandling/Tillganglighet-och-samtliga-anvanda-res-behov/
- Specialpedagogiska myndigheten, www.spsm.se
- Boverket, www.boverket.se
www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/tillganglighet/
- Boverkets föreskrifter om enkelt avhjälpna hinder, BFS 2011:13, www.boverket.se/sv/byggande/tillganglighet--bostadsutformning/tillganglighet/enkelt-avhjalpta-hinder/
- Boverkets kunskapsbank: <https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/regler-om-byggande/boverkets-byggregler/tillganglighet/>
- Diskrimineringsombudsmannen, DO, www.do.se
- Post- och telestyrelsen, PTS, www.pts.se
- Funktionshindersorganisationers webbplatser

Stadsledningskontoret

Vill du veta mer?

Kontakta Pia Ehnage på
08-50829441 eller
Pia.ehnage@stockholm.se
www.stockholm.se
The Capital of Scandinavia